

ISSN: 2985-2366 (Online)

วารสารการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน
Journal of Administration Management and Sustainable Development

Homepage: <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jamsd>
e-mail: jamsdonline@gmail.com

การพัฒนาระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

The development of systems and mechanisms for managing intellectual property protection to support commercial utilization

เสาวลักษณ์ ชาวบ้านกร่าง^{1*}, นิสาช มังคลา², ปณตพร ติมากร³, กิตติ โพธิ์เตียน⁴, วิลาวรรณ วงศ์จินดา⁵

Saowalak Chaopankrang^{1*}, Nisachon Mungklala², Panotporn Timakorn³, Kitti Photien⁴, Wilaiwan Wongjinda⁵

^{1,2,3,4,5} คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

^{1,2,3,4,5} Faculty of Industrial Education, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

*Corresponding author's e-mail: saowalak.c@rmutsb.ac.th^{1*}

Received: January 27, 2026

Revised: February 20, 2026

Accepted: February 27, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาระบบและตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ 2. พัฒนาระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ และ 3. ประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์หรือนักวิจัย และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้านคัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างสำหรับประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานซึ่งเป็นอาจารย์หรือนักวิจัยที่มีความรู้เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า 1. สภาพการดำเนินงานการพัฒนาระบบและการตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สิน

ทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งหน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นนโยบายและวิสัยทัศน์ โครงสร้างและกลไกการบริหาร กระบวนการคุ้มครอง การส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ ตลอดจนระบบติดตามและประเมินผล โดยนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญามีความชัดเจนและสอดคล้องกับพันธกิจด้านการวิจัยและนวัตกรรม ช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ การสื่อสารนโยบายให้ทั่วถึง การเพิ่มศักยภาพบุคลากร การลดความล่าช้าของกระบวนการพัฒนาระบบดิจิทัล และเสริมแรงจูงใจแก่ผู้วิจัย รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมเพื่อยกระดับการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์ให้เกิดความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ประกอบด้วย

2.1 หน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นรูปธรรมและครบวงจร ตั้งแต่ต้นนโยบายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับพันธกิจขององค์กร 2.2 โครงสร้างและกลไกการบริหารที่เอื้อต่อการประสานงาน 2.3 กระบวนการจดทะเบียนและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นระบบ สะดวก และลดความซ้ำซ้อน ตลอดจนมาตรการต่าง ๆ ด้วย 2.4 การส่งเสริมสนับสนุน และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ที่เชื่อมโยงกับภาคอุตสาหกรรมและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ 2.5 ระบบติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงนโยบายและการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ให้เกิดประสิทธิผลและความยั่งยืน และ 3. ผลการประเมินระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ พบว่า มีความเหมาะสมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เท่ากันทุกด้าน

คำสำคัญ: การบริหารงาน, การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา, การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

Abstract

This research aims to: 1. study the operational status, system development, and quality assurance of intellectual property protection management to support commercial utilization, 2. develop a system and mechanism for managing intellectual property protection to support commercial utilization, and 3. evaluate the suitability of the system and mechanism for managing intellectual property protection to support commercial utilization. Key informants included administrators, lecturers or researchers, and personnel involved in managing intellectual property within the Faculty of Industrial Education at Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi. The individuals selected for this study possessed specialized knowledge and experience, totaling approximately 7 people, and were chosen using purposive sampling. Additionally, a separate sample of 15 lecturers or researchers with relevant expertise was selected to evaluate the suitability of the management system and its mechanisms. The research tools utilized in this study comprised in-depth interviews and evaluation forms. The statistical methods used in this research included the mean and standard deviation, content analysis, utilizing triangulation to compare data from multiple groups of informants, and performing member checking to verify the accuracy of the data. The study found that: 1. The study of the operational status, system development, and quality control of intellectual property protection management to support the commercialization of

research findings, through data collected via in-depth interviews, revealed that the agencies have a comprehensive intellectual property management system encompassing policy and vision, management structure and mechanisms, protection processes, promotion and commercialization of technology, and monitoring and evaluation systems. The intellectual property policy is clear and aligns with the research and innovation mission, contributing to economic and social value. However, areas for improvement include more comprehensive policy communication, capacity building of personnel, reducing delays in the digital system development process, providing incentives for researchers, and building collaborative networks with industry to enhance the sustainable and efficient commercialization of intellectual property.

2. The system and mechanisms for managing intellectual property protection to support its commercial utilization include; 2.1 an agency with a concrete and comprehensive intellectual property management system, from clear policies and visions consistent with the organization's mission, 2.2 a management structure and mechanisms that facilitate coordination, 2.3 a systematic, convenient, and less redundant intellectual property registration and protection process, as well as measures, 2.4 promotion, support, and transfer of technology to commercial use that is effectively linked to industry and communities, 2.5 a system for continuously monitoring and evaluating the utilization of intellectual property in order to use the information to improve policies and commercial operations to achieve effectiveness and sustainability.

And 3. the evaluation of the systems and mechanisms for managing intellectual property protection to support commercial utilization found that they were overall highly appropriate in all aspects.

Keywords: guidelines of mechanism, intellectual property, commercial utilization

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมยุคทรัพย์สินทางปัญญา มีทรัพย์สินทางปัญญาเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และผลงานวิชาการ จำเป็นต้องจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประโยชน์ในเชิงวิชาการและเชิงพาณิชย์อย่างสมดุล ความสำเร็จของการจัดการขึ้นอยู่กับนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมทางการวิจัย และเป้าหมายของสถาบัน โดยนโยบายที่ดีต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสถาบัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (วรราชพร อารยะพันธ์, 2563) ในทางเดียวกัน ทรัพย์สินทางปัญญาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร และเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศเพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Howkins, 2013) ทำให้องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และสามารถผลักดันให้ประเทศพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามที่ปรากฏใน แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา มีภารกิจที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ การให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และส่งเสริมการปกป้องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการขอรับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของเศรษฐกิจและธุรกิจของชาติ และสร้างความตื่นตัวและความตระหนักรู้ในทุกภาคส่วนถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาที่มีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม การต่อยอดธุรกิจ การยกระดับมาตรฐานของสินค้าและบริการตลอดถึงการอำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจสร้างสรรค์ ด้วยการเร่งรัดการลดขั้นตอนและความซับซ้อน

ในการจดทะเบียน และในการครอบครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดมากขึ้น จากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2567) กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัยให้มีความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในระดับชุมชนและเชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งตัวชี้วัดจำนวนผลงานวิจัย งานสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ หรือผลงานนวัตกรรมที่ยื่นขอหรือได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา หรือถูกนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ซึ่งยังไม่เป็นไปตามค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้

ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลลัพธ์จากกิจกรรมทางปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ครอบคลุมสิทธิในสิ่งประดิษฐ์ ผลงานสร้างสรรค์ เครื่องหมายการค้า การออกแบบ และทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ โดยเชื่อมโยงกับสิทธิในความเป็นเจ้าของ การใช้ และการจัดการทรัพย์สิน ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจึงกำหนดสิทธิเหล่านี้เพื่อคุ้มครองผลลัพธ์ของกิจกรรมสร้างสรรค์ หลักการสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญามุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน และการกำหนดกรอบพฤติกรรมในการสร้าง การครอบครอง การใช้ และการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา การทำให้ทรัพย์สินทางปัญญาสู่เชิงพาณิชย์และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเป็นกระบวนการสำคัญในเชิงเศรษฐกิจสำหรับเจ้าของทรัพย์สิน ในประเทศที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ได้ดำเนินกิจกรรมที่ครอบคลุมตั้งแต่ การให้การศึกษา ให้ข้อมูล ให้ความรู้ ไปจนถึงการเปลี่ยนทัศนคติ โดยใช้วิธีสร้างความตระหนัก จัดตั้งแคมเปญ ให้การศึกษา ในสถานศึกษา ไปจนถึงการสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ World Intellectual Property Organization (WIPO) ได้ส่งเสริมและช่วยเหลือประเทศสมาชิกในการออกแบบกลยุทธ์ เพื่อส่งเสริมการเคารพทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการพัฒนาเครื่องมือในการช่วยเพิ่มความตระหนักในด้านทรัพย์สินทางปัญญา และจากการศึกษา งานของวรรณกรรม อารยะพันธ์ และคณะ (2558) ระบุว่า ทรัพย์สินทางปัญญาในสถาบันอุดมศึกษาเป็นผลผลิตจากความรู้ และความเชี่ยวชาญของบุคลากรที่แปลงจากความรู้โดยนัยสู่ความรู้ที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งในเชิงวิชาการ และเชิงพาณิชย์ สถาบันจึงกำหนดนโยบายและกิจกรรม รวมถึงจัดสรรงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ผลิตผลงานวิชาการ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานวิจัย ตำรา และบทความ ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการจัดการความรู้ที่ทำให้ข้อมูลเข้าถึงได้ในวงกว้าง และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยและคณะมีความประสงค์ที่จะศึกษาระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ปัจจุบันการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและนวัตกรรมของประเทศแต่ยังเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันวิจัย การบังคับใช้กฎหมายที่ยังมีอุปสรรคด้านการนำไปใช้เชิงพาณิชย์ และขาดแรงจูงใจในการพัฒนาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ดังนั้น การศึกษานี้มีความจำเป็นเพื่อพัฒนาระบบและกลไกการบริหารทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ปรับปรุงกฎหมาย และสร้างแนวทางการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม และผลงานสร้างสรรค์ ด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยในยุคที่มีการแข่งขันโดยเฉพาะผลงานด้านทรัพย์สินทางปัญญา ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับมหาวิทยาลัยไทยให้ก้าวสู่การจัดอันดับมหาวิทยาลัยในระดับสากล รวมถึงจัดสรรงบประมาณเพื่อกระตุ้นการผลิตทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาระบบและตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
2. เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องความรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) สู่การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์นั้น ทรัพย์สินทางปัญญา เป็นผลงานที่เกิดจากการประดิษฐ์ คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ อันเป็นผลผลิตจากสติปัญญา ความรู้ และความชำนาญ ซึ่งสามารถปรากฏได้ทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น สินค้า และในรูปแบบที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวคิดทางธุรกิจ หรือกรรมวิธีการผลิต ทั้งนี้ ทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวถือเป็นทรัพย์สินอีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างจากอสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ โดยการนำผลงานวิจัยหรือองค์ความรู้จากกระบวนการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งประดิษฐ์ เทคโนโลยี หรือผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ตอบสนองความต้องการของตลาด และช่วยยกระดับประสิทธิภาพการผลิตหรือการดำเนินงานในภาคอุตสาหกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม จากการศึกษาวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

กรมทรัพย์สินทางปัญญา (ม.ป.ป.) ได้ระบุว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์ คิดค้น หรือ สร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิดของการสร้างสรรค์หรือวิธีในการแสดงออก ทรัพย์สินทางปัญญาอาจแสดงออก ในรูปแบบของสิ่งที่จับต้องได้ เช่น สินค้าต่าง ๆ หรือในรูปแบบของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวคิดในการดำเนินธุรกิจ กรรมวิธีการผลิตทางอุตสาหกรรม

ประชุม คำพูน และสัมพันธ์ พลภักดิ์ (2561) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พบว่า ความจำเป็นในการพัฒนาระบบสนับสนุนการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และการส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ ในด้านกลไกที่สำคัญที่เอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา มหาวิทยาลัยได้ออกประกาศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงพาณิชย์และสังคม

สวรินทร์ นิลอุทัย และณัฐพล ธรรมมาวิวัฒน์ (2567) ได้ศึกษาการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยในยุควิถีชีวิตถัดไปสำหรับหน่วยงานในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการบริหารจัดการครอบคลุม 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย การดำเนินการวิจัย และการบริหารจัดการงานวิจัยหลังเสร็จสิ้นโครงการ โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านประสิทธิภาพ การวิจัย การบริหารจัดการ และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน

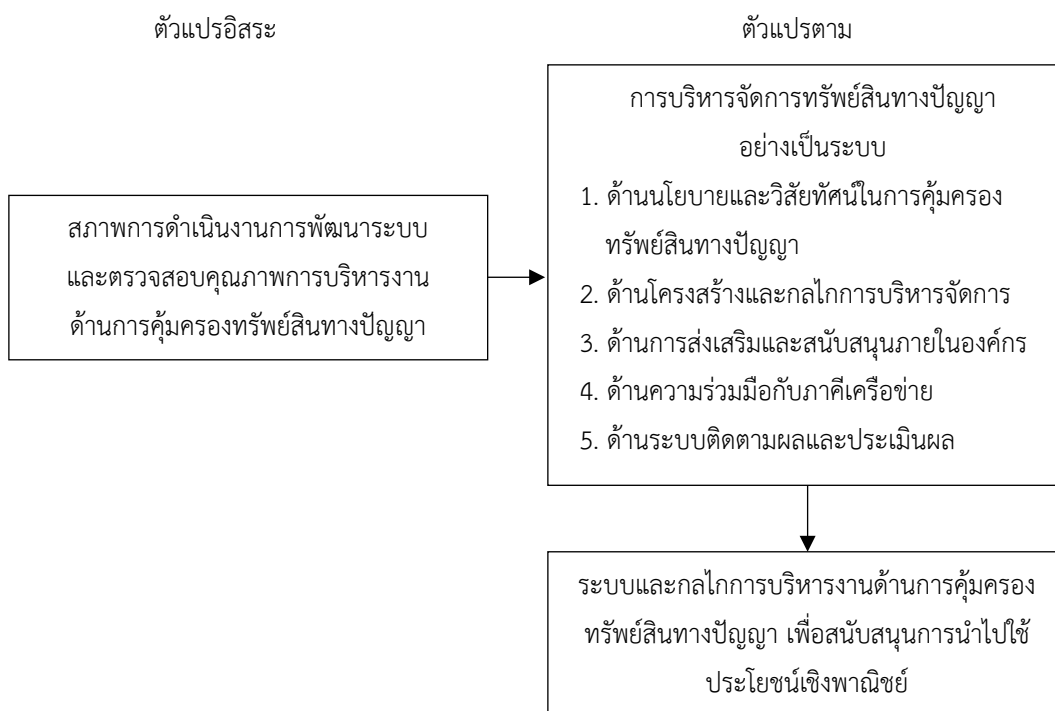
กสิณ บุญปาล (2561) ได้กล่าวว่า การต่อยอดงานวิจัยสู่เชิงพาณิชย์เป็นกระบวนการพัฒนางานวิจัยไปสู่จุดที่สามารถทำให้งานวิจัยนั้นสร้างรายได้หรือกำไรได้ โดยผ่านกระบวนการและการสนับสนุนจาก เครือข่ายผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี ระบบความรู้ทรัพย์สินทางปัญญา วัตถุดิบและกระบวนการ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบสนับสนุนการจดทะเบียน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และการส่งเสริมการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ผ่านกลไกเชิงนโยบายและประกาศที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดผลงานวิจัยและนวัตกรรมทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม

ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยในระดับอุดมศึกษา ซึ่งครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่การพัฒนาข้อเสนอโครงการ การดำเนินการวิจัย ไปจนถึงการบริหารจัดการหลังสิ้นสุดโครงการ ภายใต้การคำนึงถึงปัจจัยด้านประสิทธิภาพการวิจัย การจัดการ และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ การต่อยอดงานวิจัยสู่เชิงพาณิชย์ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ โดยอาศัยการสนับสนุนจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านเทคโนโลยี องค์กรความรู้ทรัพย์สินทางปัญญา วัสดุดิบ และกระบวนการผลิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาและพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครอง การใช้ประโยชน์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลงานทางปัญญาขององค์กร กรอบแนวคิดนี้สะท้อนความสัมพันธ์เชิงพลวัต โดยเริ่มจากด้านนโยบายและวิสัยทัศน์ในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นฐานกำหนด ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลต่อ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนภายในองค์กรและขยายสู่ ด้านความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายก่อนเข้าสู่ ด้านระบบติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ผลการประเมินจะถูกนำกลับไปใช้ในการปรับปรุงนโยบายและโครงสร้างอย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนงานทรัพย์สินทางปัญญาและการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเป็นระบบและยั่งยืนตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed method research) โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาระบบและการตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี ขึ้นไป ด้านการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา การถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์หรือนักวิจัย และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา (กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ประกอบด้วย สาขาวิชาสาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล สาขาวิชาวิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคม และสาขาวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์หรือนักวิจัย และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 7 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริม สนับสนุน และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ และระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ประกอบด้วย การถอดเทป การสัมภาษณ์ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล การตีความ และการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (member checking)

ระยะที่ 2 สร้างกลไกการดำเนินงาน (operational mechanism) และประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ให้สอดคล้องกับบริบทของหน่วยงานของการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากระยะที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา 2) โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ 3) กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา 4) การส่งเสริม สนับสนุน และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ และ 5) ระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์หรือนักวิจัย และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา (กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ประกอบด้วยสาขาวิชา ดังต่อไปนี้ สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล สาขาวิชาวิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคม และสาขาวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์หรือนักวิจัย และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรปัญหา (กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) จำนวนทั้งสิ้น 15 คน การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านการจัดการทรัพยากรปัญหามากกว่า 5 ปีขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพยากรปัญหา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืออย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาหลักการ แนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดโครงสร้างของแบบประเมินให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นจึงร่างแบบประเมินซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพยากรปัญหา 2) โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ 3) กระบวนการคุ้มครองทรัพยากรปัญหา 4) การส่งเสริม สนับสนุน และการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ และ 5) ระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ทั้งนี้ได้นำร่างแบบประเมินเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.00 และได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประเมินตรวจสอบความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพยากรปัญหา เริ่มจากการขออนุญาตหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูล จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว จึงดำเนินการแจกแบบประเมินให้กลุ่มตัวอย่างตอบด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ ข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องก่อนนำไปวิเคราะห์ เพื่อใช้ประกอบการพัฒนาและปรับปรุงระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพยากรปัญหาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) ในการวิเคราะห์และแปลผลระดับความเหมาะสม

ผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนากระบวนการตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพยากรปัญหาเพื่อสนับสนุนการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสังเคราะห์ได้ว่า หน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรปัญหาที่ครอบคลุมตั้งแต่ นโยบายและวิสัยทัศน์ โครงสร้างและกลไกการบริหาร กระบวนการคุ้มครอง การส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ ตลอดจนระบบติดตามและประเมินผล โดยนโยบายด้านทรัพยากรปัญหามีความชัดเจนและสอดคล้องกับพันธกิจด้านการวิจัยและนวัตกรรม ช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ การสื่อสารนโยบายให้ทั่วถึง การเพิ่มศักยภาพบุคลากร การลดความล่าช้าของกระบวนการ พัฒนาระบบดิจิทัล และเสริมแรงจูงใจแก่ผู้วิจัย รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อยกระดับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรปัญหาเชิงพาณิชย์ให้เกิดความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ภาพที่ 2 ระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

จากภาพที่ 2 สามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานของระบบและกลไกการบริหารทรัพย์สินทางปัญญา ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 นักวิจัยแจ้งผลงาน (research disclosure) นักวิจัยยื่นแบบแจ้งผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมผ่านระบบกลางของหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญา พร้อมแนบข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ลักษณะผลงาน ระดับความใหม่ ศักยภาพเชิงพาณิชย์ และสถานะการเผยแพร่ เพื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การกลั่นกรองเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ คณะกรรมการพิจารณาผลงานตามความสอดคล้องนโยบาย IP ทิศทางยุทธศาสตร์องค์กร และศักยภาพเชิงพาณิชย์ เพื่อจัดกลุ่มผลงานเป็น 1) จัดคุ้มครอง 2) พัฒนาเพิ่มเติม และ 3) พร้อมถ่ายทอดเชิงพาณิชย์ โดยเชื่อมโยงกลไกนโยบายและโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรอย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 3 ดำเนินการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา หน่วยงานให้การสนับสนุนการยื่นคำขอคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และอนุสิทธิบัตร พร้อมให้คำปรึกษาด้านการจัดเตรียมเอกสาร คำอธิบายผลงาน และการบริหารจัดการสิทธิร่วม โดยออกแบบกระบวนการให้มีขั้นตอนชัดเจนและเอื้อต่อการติดตามสถานะของนักวิจัย

ขั้นที่ 4 การพัฒนาเชิงพาณิชย์และถ่ายทอดเทคโนโลยี หลังจากได้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา หน่วยงานดำเนินการ จัดทำเอกสาร Technology Brief และ Pitch Deck เชื่อมโยงภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และชุมชน สนับสนุนการพัฒนาต้นแบบ (prototype) เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 5 การเจรจาธุรกิจและจัดทำข้อตกลงเชิงพาณิชย์ หน่วยงานทำหน้าที่เป็นกลไกตัวกลางเชิงกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงนักวิจัยกับภาคธุรกิจ โดยดำเนินการเจรจารูปแบบการใช้ประโยชน์ผลงาน (licensing / co-development / spin-off) จัดทำ

ข้อตกลงความร่วมมือและสัญญาอนุญาตใช้สิทธิ พร้อมกำหนดผลตอบแทนและการแบ่งรายได้ ทั้งนี้ ผู้บริหารใช้ข้อมูลเชิงระบบประกอบการตัดสินใจด้านการลงทุนและการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ขั้นที่ 6 ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลังการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ หน่วยงานดำเนินการติดตามและประเมินผลในมิติด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผลตอบแทนองค์กร ผลกระทบเชิงสังคม และความพึงพอใจของภาคีเครือข่าย โดยนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ย้อนกลับเพื่อปรับปรุงนโยบายและพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง

3. ผลการประเมินระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา	4.29	0.72	มาก
2. โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ	4.37	0.72	มาก
3. กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา	4.38	0.77	มาก
4. การส่งเสริม สนับสนุน และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์	4.21	0.81	มาก
5. ระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์	4.29	0.75	มาก
ภาพรวม	4.30	0.75	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเหมาะสมของระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และเมื่อพิจารณาตามประเด็นในแต่ละด้าน คือ นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และการส่งเสริม สนับสนุนและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21

การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาระบบและการตรวจสอบคุณภาพการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ หน่วยงานมีระบบบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาที่ครบวงจร ตั้งแต่ต้นนโยบาย โครงสร้าง กลไกการดำเนินงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยีเชิงพาณิชย์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจด้านวิจัยและนวัตกรรมและช่วยสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาการสื่อสารนโยบาย ศักยภาพบุคลากร ความรวดเร็วของกระบวนการ ระบบดิจิทัล แรงจูงใจ และเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์ เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสามารถในการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัย

ของสวรินทร์ นิลอุทัย และณัฐพล ธรรมมาวิวัฒน์ (2567) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยในยุควิถีชีวิตถัดไปสำหรับสถาบันอุดมศึกษา จำเป็นต้องออกแบบกระบวนการให้ครอบคลุมตลอดวงจรวิจัย ตั้งแต่การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย การดำเนินการวิจัยไปจนถึงการบริหารจัดการงานวิจัยหลังเสร็จสิ้นโครงการ โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านประสิทธิภาพ การวิจัย การบริหารจัดการ และระบบติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อยกระดับประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นระบบและยั่งยืน งานวิจัยของประทุม คำพูน และสัมพันธ์ พลภักดิ์ (2561) ได้ศึกษาการบริหารจัดการด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พบว่า สภาพปัญหาการดำเนินงานมีประเด็นสำคัญคือ การขาดการรณรงค์และสร้างความตระหนักแก่บุคลากรเกี่ยวกับความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา แนวทางในการพัฒนาควรมุ่งส่งเสริมความสนใจและความเข้าใจ ควบคู่กับการมีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน การกำหนดนโยบาย และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ หน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา ประกอบด้วย 1) นโยบายและวิสัยทัศน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา 2) โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ 3) กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา 4) การส่งเสริม สนับสนุน และการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ และ 5) ระบบติดตาม ประเมินผล และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยง เพิ่มโอกาสทางการค้าและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยกับการใช้ประโยชน์จริงในเชิงเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของธนวัฒน์ แสงสอน (2566) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย พบว่า การพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญามุ่งดำเนินงานตามพันธกิจหลักด้านการคุ้มครอง การบังคับใช้กฎหมาย การสนับสนุนการสร้างสรรค และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ภายใต้แผนที่นำทางระยะยาว เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการจดทะเบียนและการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นระบบ โดยใช้กรอบแนวคิดเชิงระบบที่เชื่อมโยงการวางแผน กระบวนการ ผลิต และข้อมูลย้อนกลับอย่างครบวงจร แนวทางเชิงนโยบายควรมุ่งพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้เป็นเอกภาพ เสริมศักยภาพทรัพยากรบุคคล และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งนี้การบูรณาการทั้งสามมิติดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันและการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาอย่างยั่งยืน

ผลการประเมินระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ พบว่า มีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากหน่วยงานมีนโยบายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับพันธกิจขององค์กร มีโครงสร้างและกลไกการบริหารที่เอื้อต่อการประสานงาน มีกระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นระบบและลดความซ้ำซ้อน พร้อมทั้งมีมาตรการส่งเสริมและระบบถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เชิงพาณิชย์ รวมถึงระบบติดตามและประเมินผลที่สามารถนำข้อมูลไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของชนิดา ยุบลไสัย และคณะ (2568) ได้ทำการศึกษา การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาจากผลงานวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า อัตราการยื่นขอคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังมีอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความซับซ้อนของขั้นตอนการดำเนินงาน การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการคุ้มครอง และความไม่ชัดเจนของนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบสนับสนุนการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และการส่งเสริมการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม และงานวิจัยของ Nalivaychenko et al. (2024) ได้ศึกษากลไกที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในบริษัท ซึ่งระบบทรัพย์สินทางปัญญาเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานความรู้ ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มจากนวัตกรรมและเสริมความสามารถในการแข่งขัน โดยต้องมีนโยบายและกลไกบริหารจัดการที่คุ้มครองสิทธิและสนับสนุนการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ระบบและกลไกการบริหารงานด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ มีลักษณะเป็นกรอบบูรณาการเชิงพลวัต (dynamic integrated IP management model) ที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับนโยบายและวิสัยทัศน์ โครงสร้างและกลไกการบริหาร กระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ระบบถ่ายทอดเทคโนโลยีและเครือข่ายเชิงพาณิชย์ ไปจนถึงระบบติดตามและประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการดำเนินงานอย่างสัมพันธ์กันเป็นวงจรย้อนกลับ (feedback loop) มิได้เป็นกระบวนการเชิงเส้นตามลำดับขั้นแบบระบบทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัยทั่วไปที่มักมุ่งเน้นเพียงการจดทะเบียนหรือการคุ้มครองสิทธิเป็นหลัก ความโดดเด่นของระบบและกลไกการบริหารงานนี้อยู่ที่การปรับบทบาทของงานทรัพย์สินทางปัญญาจากการเป็นหน่วยงานสนับสนุนด้านเอกสาร ไปสู่การเป็นกลไกขับเคลื่อนนวัตกรรมเชิงพื้นที่และเชิงพาณิชย์ โดยมีการบูรณาการงานวิจัยกับภาคอุตสาหกรรม และชุมชนตั้งแต่ระยะต้นของกระบวนการพัฒนา (upstream integration) ส่งผลให้การออกแบบผลงานเป็นไปตามความต้องการใช้งานจริง และให้การสนับสนุนต่อการสร้างนวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยตลาดและชุมชน (market-driven และ community-driven innovation) นอกจากนี้ การมีระบบติดตามและประเมินผลที่นำข้อมูลกลับไปใช้ปรับปรุงนโยบายและกลไกการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ยังช่วยยกระดับการบริหารทรัพย์สินทางปัญญาจากการประเมินผลเชิงกิจกรรม ไปสู่การประเมินผลเชิงผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนเชิงโครงสร้างของระบบการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในบริบทสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาครั้งนี้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการสะท้อนสภาพการดำเนินงาน แต่ได้เสนอกรอบเชิงระบบที่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนานโยบาย กลไก และกระบวนการบริหารทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กรการศึกษาและหน่วยงานวิจัย เพื่อเชื่อมโยงงานวิจัยสู่การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว ที่จะมีผลการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2567) กลยุทธ์ของพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัยให้มีความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในระดับชุมชนและเชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งตัวชี้วัดจำนวนผลงานวิจัย งานสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ หรือผลงานนวัตกรรมที่ยื่นขอหรือได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา หรือถูกนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาแบบดิจิทัลครบวงจร ควรจัดทำระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินทางปัญญาแบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงการแจ้งผลงาน การพิจารณาการจดทะเบียน การติดตามการใช้ประโยชน์ และการรายงานผล เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว ลดความซ้ำซ้อน และสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 เสริมสร้างศักยภาพและแรงจูงใจแก่บุคลากรและนักวิจัย ควรพัฒนาหลักสูตรอบรมด้านทรัพย์สินทางปัญญา และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ให้แก่บุคลากรและนักวิจัยอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการปรับนโยบายผลตอบแทนและแรงจูงใจให้เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการจดทะเบียนและการนำผลงานวิจัยไปต่อยอดเชิงธุรกิจมากยิ่งขึ้น

1.3 พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยี ควรสร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม ภาคเอกชน และชุมชน พร้อมทั้งพัฒนากลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยี การจับคู่ธุรกิจ และการวิเคราะห์ตลาด เพื่อเพิ่มโอกาสในการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาระบบดิจิทัลด้านทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัยแบบบูรณาการ โดยการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาการออกแบบแพลตฟอร์มกลางสำหรับการยื่นคำขอ การติดตามสถานะ การบริหารสัญญา

อนุญาตใช้สิทธิ และการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความคล่องตัวของระบบบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัย

2.2 ควรพัฒนานโยบายเชิงแรงจูงใจและระบบสนับสนุนบุคลากรด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งศึกษานโยบายด้านค่าตอบแทน การยกย่องเชิดชูเกียรติ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย และการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับการจดทะเบียนและถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรและนักวิจัยนำผลงานไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยจากงบประมาณกองทุนส่งเสริมงานวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

เอกสารอ้างอิง

- กสิณ นุญบาล. (2561). *เกณฑ์การประเมินความพร้อมงานวิจัยสู่การต่อยอดเชิงพาณิชย์*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (ม.ป.ป.). *ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา*. กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. สืบค้น 27 มกราคม 2569 จาก https://www.ipthailand.go.th/images/633/book/basic_IP.pdf.
- ชนิดา ยุบลไสย์, กัญญา มิชะมา, สุวิสาข์ จรัสกมลพงศ์ และกมลวรรณ กานกายน. (2568). การศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาจากผลงานวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยนครพนม. *วารสารวิจัยและพัฒนาอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง*, 4(1), 13–26.
- ธนวัฒน์ แสงสอน. (2566). *แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าของประเทศไทย*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชุม คำพุฒ และสัมพันธ์ พลภักดิ์. (2561). การบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(2), 37-52
- วรชพร อารยะพันธ์. (2563). นโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย. *มนุษยศาสตร์สารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 21(2), 176–197.
- วรชพร อารยะพันธ์, ลำปาง แม่นมาตย์, มาลี กาบมาลา และกิตติชัย ไตรรัตนศิริชัย. (2558). สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการความรู้และสารสนเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย. *วารสารวิจัย มช. (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*, 15(2), 21-38.
- สวรินทร์ นิลอุทัย และณัฐพล ธรรมมาวิวัฒน์. (2567). การพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยในยุควิถีชีวิต ถัดไปสำหรับหน่วยงานในระดับอุดมศึกษา. *วารสารวิจัยเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้*, 7(1), 31-49.
- Howkins, J. (2013). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin Books.
- Nalivaychenko, E., Tishkov, S., & Volkov, A. (2024). *Effective mechanism of intellectual property management in a company*. E3S Web of Conferences, 531, 05013. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453105013>.